

TRASA A-1/A-2 ORAZ A-2

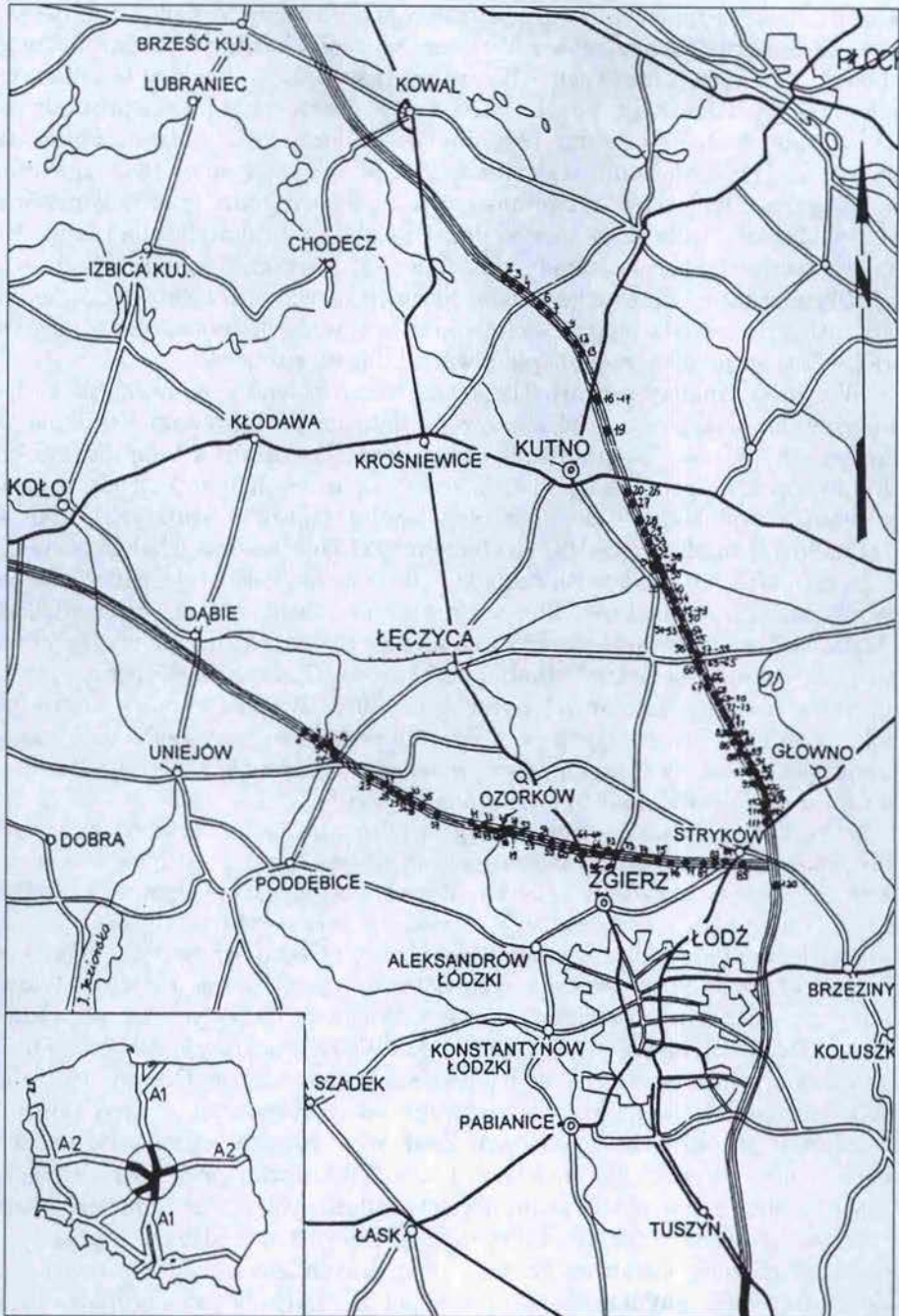
Ryszard Grygiel

PROGRAM I WSTĘPNE WYNIKI RATOWNICZYCH BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH NA TRASIE AUTOSTRADY W POLSCE ŚRODKOWEJ*

Łódzkie środowisko archeologiczne, podobnie jak większość pozostałych ośrodków archeologicznych w Polsce, przygotowało się do ratowniczych badań na trasie przyszłych autostrad. Fundacja Badań Archeologicznych im. Profesora Konrada Jażdżewskiego w Łodzi, współpracująca z Ośrodkiem Ratowniczych Badań Archeologicznych oraz Agencją Budowy i Eksploatacji Autostrad, przygotowała szczegółowy program badań wykopaliskowych odcinków autostrad A-1 i A-2, przebiegających w granicach województwa łódzkiego. W ramach projektowanych 2600 km autostrad na obszarze Polski, odcinek ok. 180 km dotyczy tego właśnie terenu, gdzie w okolicach Strykowa koło Łodzi znajduje się najbardziej newralgiczny punkt — skrzyżowanie autostrad A-1 i A-2, przewidziany jako węzeł komunikacyjny.

W pierwsze kolejności badaniami został objęty odcinek autostrady A-2, o długości 49 km, przebiegający północną częścią Wyżyny Łódzkiej, połączonej z terenami wzdłuż Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej licznymi dolinami rzecznyymi. Ten obszar, również w obrębie odcinka autostrady A-1, był dotychczas słabo rozpoznany pod względem archeologicznym. Niewiele przy tym wniosły wyniki badań powierzchniowych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski, uzupełnione kwerendą źródeł znajdujących się w zbiorach Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi oraz Muzeum Okręgowego w Sieradzu. Bardzo trafne okazały się pod tym względem wskazówki metodyczne Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych w Warszawie, który zlecił konieczność przeprowadzenia szczegółowych badań powierzchniowych i sondażowych w pasie przebiegu autostrad. Badania takie, wykonane wiosną 1999 roku w pasie autostrady A-2, przyniosły nadspodziewane wyniki, które wyraźnie odbiegają od dotychczasowego stanu wiedzy. Łącznie odkryto 118 stanowisk archeologicznych, z czego

* Rycina 1 znajduje się na kolorowej wkładce.

Ryc 2. Stanowiska archeologiczne przeznaczone do ratowniczych badań wykopaliskowych i nadzorów na trasie autostrady A-1 i A-2 w Polsce Środkowej

87 znalazło się bezpośrednio w pasie przebiegu autostrady. W badaniach uczestniczyło kilka grup archeologów z Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Muzeum Okręgowego w Sieradzu i Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. Penetrację powierzchniową, co warto podkreślić, prowadzono kilkakrotnie, rozszerzając przy tym obserwacje poza pas autostrady. Ponownie rozpoznano i oceniono stanowiska już znane. W wykazie stanowisk uwzględniono następujące ich cechy: nazwa miejscowości, nazwa gminy, nazwa województwa, nr obszaru Archeologicznego Zdjęcia Polski, nr stanowiska na mapie, kolejny kilometr w pasie autostrady, klasyfikacja kulturo-chronologiczna, przypuszczalny charakter stanowiska (osada, obozowiska, cmentarzysko, itp.), przybliżony zasięg stanowiska o powierzchni określonej w arach, wskazania konserwatorskie oraz stopień zagrożenia planowaną budową autostrad.

W wyniku analizy przeprowadzonych badań powierzchniowych do badań sondażowych wytypowano 65 stanowisk, datowanych od epoki kamienia po okres średniowiecza. Badania sondażowe pozwoliły ustalić zasięg przestrzeni reliktywnej poszczególnych stanowisk, ściśle w pasie kolizji autostrady, a także określenie chronologii i funkcji poszczególnych punktów osadniczych. W sumie wykonano 276 sondaży o łącznej powierzchni 7215 m² (średnia wielkość sondażu ok. 25 m²). Wykopy sondażowe zakładano do poziomu calca, rejestrując w wielu wypadkach stropy obiektów, których nie eksplorowano. Na 11 stanowiskach w badaniach zastosowano szczegółową planografię rozrzutu materiałów, nanosząc pojedyncze znaleziska w obrębie siatki arowej. Łączna powierzchnia rozpoznanych w ten sposób stanowisk wyniosła ok. 20 ha. W wykazie opisu stanowisk, obok wyżej już wymienionych cech, zostały podane także: przybliżony zasięg stanowiska określony w arach, umotywowane wskazania konserwatorskie oraz charakter przeprowadzonych prac sondażowych.

W wyniku tak szczegółowo przeprowadzonych badań powierzchniowych i sondażowych do badań wykopaliskowych wytypowano 34 stanowiska, natomiast 21 do tzw. nadzorów ścisłych. Wśród nich wyraźnie dominują punkty osadnictwa pradziejowego kultury łużyckiej i przeworskiej. Nie brak jednak stanowisk neolitycznych, z wczesnej epoki brązu i średniowiecza. Warto podkreślić, że zwłaszcza w pierwszej z tych odkryto wiele wartościowych naukowo stanowisk, wchodzących w skład zwartych, a zarazem rozległych zespołów osadniczych. Do takich niewątpliwie należy rejon Wierzbowej, gdzie wstępnie szacowana powierzchnia stanowisk do badań wynosi ponad 20 ha. Odkryte tu stanowiska to osady i cmentarzyska datowane od starszej epoki brązu (kultura trzciniecka) po okres średniowiecza. Znakomite rezultaty uzyskano podczas badań sondażowych na stanowiskach 1-4 w Wiktorowie, gm. Ozorków. Obserwacje z pomocą badań powierzchniowych i sondażowych zostały wsparte wywiadem z miejscowym rolnikiem, który udzielił informacji o odkrytych przez jego ojca przed II wojną światową grobach ciałopalnych, zawierających uzbrojenie. Założone we wskazanym miejscu sondaże potwierdziły obecność grobów z okresu wpływów rzymskich. Na ich wyposażenie składały się przede wszystkim elementy uzbrojenia (groty oszczepów, imacz), datowane na fazy C1 i C2. W po-

blizu miejsca cmentarzyska odkryto z tego samego okresu obiekty o charakterze osiedlowym. Należy zatem oczekiwać, że badania wykopaliskowe potwierdzą istnienie interesującego zespołu osadniczego, złożonego ze współczesnych sobie osady i cmentarzyska, co dotychczas było rzadkością na tym obszarze.

O wiele trudniejszym do badań okazał się pas autostrady A-1, o długości 106 km, biegnący z północy na południe, który od północy przecina szereg zróżnicowanych regionów geograficznych, w tym Pojezierze Gostyńskie, Równinę Kutnowską, Pradolinę Warszawsko-Berlińską i Wyżynę Łódzką. Stosując dokładnie te same, co wyżej opisane, metody badań powierzchniowych i sondażowych, jesienią 1999 roku przebadano ten odcinek pasa autostrady. Łącznie odkryto tu 157 stanowisk archeologicznych, z których 131 znalazło się bezpośrednio w pasie kolizji autostrady. Również tutaj można było zauważyć, że w tej liczbie 100 stanowisk to punkty zupełnie nowe, nie notowane dotąd metodą AZP. Ogółem do badań sondażowych wytypowano 99 stanowisk, zakładając tu 342 sondaże o łącznej powierzchni 6634 m², zaś na 11 z nich wykonano planografię materiałów ruchomych, głównie ceramiki, zalegających na powierzchni 10 ha. Pozostałych 26 stanowisk postanowiono objąć ścisłymi nadzorami. Bogate osadnictwo, związane głównie z okresami kultury łużyckiej, przeworskiej i wczesnego średniowiecza, odkryto zwłaszcza na odcinku Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej (gminy Krzyżanów i Piątek), gdzie występuje wyraźnie zagęszczenie stanowisk. Ten odcinek od początku zwracał szczególną uwagę badających ekip, gdyż w tym rejonie prowadzone były badania wykopaliskowe, związane głównie z terytorium grodowym wokół Łęczycy. Na badanym terenie nie brak też punktów osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego. Spektakularny pod tym względem charakter ma odkrycie miejsca XVII-wiecznego dworu w Pomorzanach. Pewne oczekiwania łączą się też z badaniem osadnictwa epoki kamienia, na którego obecność wcześniej już wskazywały wyniki badań w Witowie, prowadzonych przez Marię i Waldemara Chmielewskich.

Mając tak przygotowany program badań na odcinkach autostrady A-1 i A-2, jesienią 1999 roku zostały rozpoczęte ratownicze prace wykopaliskowe na odcinku autostrady A-2 w jej części wschodniej, a ich początkowe wyniki są jeszcze skromne. Głównego natężenia prac należy oczekiwać w następnym etapie w 2000 r., kiedy rozpoczną się badania największych kompleksów stanowisk w rejonie Wierzbowej i Wiktorowa. Fundację Badań Archeologicznych im. Profesora Konrada Jażdżewskiego koordynująca wyniki badawcze wielu ekip, w tym również spoza Łodzi (Fundacja Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku), czeka teraz zadanie niełatwe. Dotyczy to nie tylko stopniowo piętrzących się prac terenowych, ale również warunków przechowywania dużej ilości zabytków z tych badań. Współpracując ściśle w tym zakresie z Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, które zgodziło się przyjąć do swoich zbiorów materiały z tych badań, został przygotowany plan budowy nowych magazynów w Sierpowie niedaleko Łodzi, tuż przy trasie autostrady A-1. Należy oczekiwać, że miejsce tu znajdą materiały z większych odcinków autostrad.